

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

Hıfzı Topuz — Sayın seyirciler, bugün yeni bir röportaj dizisine başlıyoruz. Bu dizinin adı, «Her hafta bir Konuk». Bu dizide sizlere çağımızın ünlü kişilerini tanıtmaya çalışacağız. İlk röportajımız Sayın Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile. Sayın Karaosmanoğlu'nu tanıtmayı biraz yersiz buluyorum, hepiniz tanıyorsunuz kendisini. Bir kaç cümle söyleyeyim yine de. Yakup Kadri 1889'da Kahire'de doğdu. 1906'da yazarlığa başladı. 1921'de Anadolu'ya geçti, İstiklâl Savaşı'na katıldı. 1922'de milletvekili seçildi. Yakup Kadri'nin bu Milletvekilliği yaşanı 1936'ya kadar sürdü. Bu dönemde sayısız romanlar, kitaplar yayınladı. «Kadro» dergisini kurdu. 1936'da büyükelçi atanarak yurtdışına çıktı. Büyükelçiliği 1956 yılına kadar sürdü. Sonra 1960'da Kurucu Meclis üyesi oldu. Yine yazmaya devam etti, son romanını da zannedersen 1968'de verdi. Şimdi Yakup Kadri karşımızda.

Sayın Karaosmanoğlu, siz 66 yıldır Türk edebiyatına damgasını vurmuş bir kişisiniz. Meşrutiyet dönemini yaşadınız, Cumhuriyet döneminde çok önemli roller oynadınız. Politikaya karıştınız. Şimdi 66 yıl geriye baktığımız zaman o günün Türkiye'sini nasıl görüyorsunuz? O zamandan bugüne Türkiye'nin nasıl bir yol aldığı kamınsındasınız?

Yakup Kadri Karaosmanoğlu — Efendim, ben biraz övünür gibi olacağım ama affedersiniz, benim devrimin

gençleri de hepsi benim gibiydiler. Hem politikaya, hem edebiyata biz erken başladık. Meselâ, bilmem inanır mısınız, ben Jön Türklük de yaptım. Jön Türklük ne demektir? Abdülhamit rejimine karşı isyan halinde olan bir gencin Türkiye dışına çıkıp neşriyatta bulunması ve oradaki Jön Türklerin arasına karışıp Meşrutiyet'in ilânını için bir takım propagandalar yapmasıydı. Bu, insanı, memleketin gidip gelmekten, memleketi ile münasebette bulunmaktan alıkoyan tehlikeli bir oyundu.

Meselâ ben, biraz da valdemin Mısır'da olması dolayısıyla oraya gider gelirdim. Mısır'da da Jön Türkler çoktu. Mısır, bilirsiniz, mümtaz bir vilâyetimizdi. İngilizlerin askerî işgali altındaydı. Vakıa, bu da övünülecek birşey değil ama, onların verdiği hürriyetten bilistifade orada neşriyatta bulunuyorduk. O vakit 16 yaşındaydım. Ben yalnız değildim. 16-17 yaşında gençler pek çoktu o zaman. İstanbul'a ben ilk defa 18 yaşında geldim. Ben taşralıyım, Manisalılıyım. O zaman liseler yoktu, orta okuldan biraz yüksek olan idadî'de tahsil ediydim. İşte o sıralarda Mısır'a gider gelirdim. Mısır'dan aldığım neşriyatı, çantamın içinde yurda getirirdim. Birkaç defa da tehlikeler atlattım. İhtilâllere idmanlıyım. Meşrutiyetin ilânında ben 20 yaşlarındaydım. Fakat daha ismim işitilmemişti. Uzun müddet Edebiyatta ismi işitilmiş arkadaşlarımla teşvikiyle ben de yazarlığa başladım. Şunu da izah edeyim, ben Mısır'da bulunduğum yıllarda da 16-19 yaşlarında lise tahsilimi bir Fransız mektebinde yaptım. Küçüklüğümden beri Fransızca dersi almıştım evde bir kadından.

Hıfzı Topuz — Sizin Batıya açılmanızın başlangıcı bu mu acaba?

Karaosmanoğlu — Ben Batıya açıldım mı, açılmadım mı? Orası ayrı bir mesele. Ama madem ki bu meseleye

dokundunuz, ben milliyetçiliği orada öğrendim. Bize, yani Türk çocuklarına karşı yapılan muameleler bende bir çeşit aşağılık duygusu yarattı. Meşrutiyete doğru ben İstanbul'a gelirken bu duygudan kurtulmaktan başka şey düşünmüyordum. Fakat maalesef Meşrutiyet yalnız Meşrutiyet'ti, Garbın aşığı yalnız Jön Türklerdi. Hani İngilizler Jön Türkler'e «Ben size Meşrutiyet'in nasıl bir idare olduğunu öğreteyim. Bir müddet devletin idaresini bana bırakın» deselerdi, o zamanki Jön Türk'ler bunu kabul ederlerdi. O derece milli histen mahrumdular. Sizinle açık konuşuyorum, çünkü bu bir tarih meselesidir. Binaenaleyh ben uzun bir müddet bocaladım. Çünkü o zamanki edebiyat Fransız edebiyatının bir kopyasıydı. Daha doğrusu bir kuklasıydı. Halbuki ben mutlaka toprak kokan, milliyetçi bir edebiyat taraftarıydım. Böyle bir edebiyattan anlayan kimse yoktu. Milliyetçi edebiyat deyince kaba saba yazılar yazmak akla geliyordu. En yakın arkadaşlarım bile benim çektiğim o azabı, o kompleksi çekmedikleri için bu şeyimi uzun müddet yadırgadılar. Benim ilk yazılarımın konusu hep Manisa'da geçmiş vakalardır. O zamana kadar İstanbul'da geçmeyen vakalar edebiyata giremezdi. Edebiyat-ı Cedide diye bir devir vardı bizden önce. Fikret devri, Halit Ziya devri. Zannedersiniz ki tercüme edilmiş yazılarla doluydu bu devir. Yalnız zamanlarda isimler değiştirilmiş zannedersiniz. Tarif ettikleri salonlar, şeyler bizde mevcut değil. Tıpkı Paris'teki salonları görürdünüz. Halbuki ben köylüyü ve taşralıyı ilk defa edebiyata sokan adamım. Bana bu dönemde İstanbul'dan hiç çıkmamış olan Refik Halit bey yardım etti. Onun da merakı buymuş. Refik Halit bey o sıralarda Anadolu Hikâyeleri, Memleket Hikâyeleri diye hikâyeler yazmaya başlamıştı. Onunla beraber biz kendimizi milli edebiyata bıraktık. Garb'tan değil de bizden çıkmış edebiyatı arıyorduk. Çünkü

Halit Ziya bey bazı kızdığı vakitler «Evet, derdi, bizim milli edebiyatımız, yani Edebiyat-ı Cedide, (Yeni Edebiyat) Şark'tan doğmuş bir güneşin aydınlığı değil, Garb'tan doğmuş bir güneşin aydınlığıdır».

Topuz — Üstadım, demin Refik Halit'ten söz ettiniz. Refik Halit'le beraber başladınız. Sonra politik bakımından yollarınız kendisiyle çok ayrıldı galiba.

Karaosmanoğlu — Tamamen ayrıldı, ama dostluğumuz sonuna kadar devam etti. Refik Halit'le işte o zamanlar dost olduk. Benim milliyet duygum Birinci Dünya Harbinde daha ziyade şiddetlendi. Onun sebebi de Harb esnasında ben hastalık dolayısıyla İsviçre'de bulunuyordum. Üç buçuk sene sanatoryumda tedavi edildim. O tarihlerde ben Atatürk'ü ismen tanımış oluyordum. Kendisini görmemiştim henüz. Fakat kendisini bir iki sene evvelinden beri tanıyan Ruşen Eşref Bey benim dostumdu. O da gazeteci olmak sıfatiyle Anadolu'ya gidip geliyordu. Sivas'a gidiyordu, Erzurum'a gidiyordu. Atatürk'ün ismini ben ilk defa İsviçre'de duydum, Mütarekede. O da şu surette oldu: Bilirsiniz, orada gazeteler afiş yaparlar, camlı vitrinler içinde. Ben artık hertürlü hareketten ümidi kesmiş, berbat bir vaziyette idim. Bir gün bu afişleri okuyorum, baktım genç bir general, Mustafa Kemal adında genç bir general, bazı vatanperverlerin başına geçip bir müdafaa ordusu yaratmış. Öyle birşey. Derhal içimde bir ateş yandı. Çünkü Mustafa Kemal'i ben de biliyordum. Ben de gazeteci idim, İkdam Gazetesi'nin yazı işleri müdürü idim. Harp zamanında, Birinci Cihan Harbi zamanında, Çanakkale Muharebelelerinde onun ismini işitiyordum. Hatta Ordu tarafından bize, Mustafa Kemal'den bahsedilmesin diye emir verilmişti. «Bu milletin zaferidir, milletin malıdır, falânın, filânın malı değildir» diye Enver Paşa bu emri vermiş-

ti. Mustafa Kemal'in şahsiyeti böylece benim nazarımda belirlenmeye başlamıştı. Mütarekede İkdam'da tekrar yazılarıma başlayınca Mustafa Kemal Paşa beni, Falih Rifki'yı ve Yahya Kemal'i Ankara'ya davet etti.

Topuz — Üçünüz birlikte mi gittiniz Ankara'ya?

Karaosmanoğlu — Maalesef onlar muvaffak olup gidemediler. Ben bir takım hilelere filan başvurarak Ankara'ya geçtim. Çünkü benim bütün emelim Mustafa Kemal'i görmek, onunla beraber nereye kadar gidebileceksek, gitmekti. 1921'de Ankara'ya geldim. Mustafa Kemal beni fevkalâde muhabbetle karşıladı. Halide hanım (Halide Edip Adivar) da oradaydı. Evinde bana bir oda verdi. Orada yatar kalkardım.

Topuz — Sık sık görüşüyor muydunuz Atatürk'le o zaman?

Karaosmanoğlu — Mustafa Kemal bu «ilke» dediğimiz bütün fikirlerini o zaman hususi olarak benimle konuşmuştu. Yani, ekonomide, devletçilikte, lâiklik davalarında fikirlerini söylemişti.

Topuz — Siz hiç kendisi üzerinde etkileriniz olduğu kanısında mısınız?

Karaosmanoğlu — Zannetmiyorum. Atatürk daima önde giden bir adamdı. Onunla karşı karşıya oturdum dedimse, fikren de karşı karşıya oturmadık yani. Atatürk daima bizden 30-40 sene önceydi. Meselâ itiraf ediyorum, ben Cumhuriyetçi değildim. Böyle birşey olacağını aklımdan geçirmezdim.

Topuz — Ama Atatürk sizi inandırdı her halde.

Karaosmanoğlu — Evet, Atatürk yavaş yavaş herkesi inandırdı. Ben Cumhuriyeti tercih etmiyor değildim, ediyordum ama o devirde, o acaip devirde halifelik var-

dı, bilmem ne vardı, bunlar ortadan nasıl kalkacak, bir türlü aklım ermezdi. Bize bütün cesareti veren Atatürk'ün otuz senelik önde gidişiydi. Atatürk bizi arkasından sürükledi. Sonra Atatürk garpçılık meselesini çok iyi çözümlemişti. Biliyorsunuz kapitülasyon devrinde bu memleket bizim değildi. Yabancılar hakimdi. Biz onların peşinde dolaşan azınlıklardan daima hakaret görmüşüzdür. Onun için ben gözü kapalı olarak garpçılığın taraftarı değildim. Ben garpçılıkta meslek sahibi olan hürriyetçilere, hepsine tâbiydim. Ama garb politikasına katıyen tâbi değildim. Çünkü bizim başımıza kötülük olarak gelen ne varsa Fransa'dan, İngiltere'den, şuradan, buradan gelmişti. Şark meselesi diye birşeyden bahse-derler ikide bir. Şark meselesi demek Türkiye'nin ortadan kalkması demektir.

Topuz — Üstadım, o yıllarda Atatürk'e ilişkin en sevdiğiniz anınızı anlatabilir misiniz?

Karaoşmanoğlu — Atatürk'ten hiç sevmediğim anım yok ki. Burada bir parantez açacağım. Benim sevdiğim kahraman bedbaht olan kahramandı, azap çeken kahramandı, daima muvaffak olan kahramandı. Atatürk'ün tek dostu yoktu dersem inandır mısınız? Atatürk Cumhuriyeti olduktan sonra bütün dünya onun dostu oldu. Fakat oraya varıncaya kadar Atatürk'ün çektiklerini ben bilirim. Meclis aleyhindeydi. Çünkü Meclisin yarısından fazlası İttihatçıydı. Demek ki Enver Paşa'cıydı. Enver Paşa Osmanlı Devleti'ni batırmış bir adamdır. Orada biz her sıkıya geldikçe, o gelsin derlerdi. Onun gelmesi Atatürk'ün gitmesi demektir. Bu derece anlaşılmalı bir adamdır. Atatürk bedbaht bir adamdır. Kendisi de ordunun başına henüz geçmemiş bulunuyordu. Şunu anlata-yağım size: Bizim Eskişehir'deki Ordu bozguna benzer bir hezimete uğrayarak çekildi. Fakat çekilmesine sebep

Atatürk'tü. Biz zannettik ki İkinci İnönü Muharebesinden sonra üçüncü taarruz yine aynı yerden başlayacak. Bu sefer oradan başlamadı, Kütahya ile Altıntaş arasından başladı. Ben gazete muhabiri idim. Halkla askerın birarada geriye kaçışlarını gördüm. Bir perişanlık manzarasıydı. Belki askerlik bakımından o kadar ehemmiyetli birşey değildi ama bir perişanlık vardı. İsmet Paşa da çok şaşırılmış bir haldeydi. İkide bir bana dönüp «İşte hakikat budur. Hayale yer yok» diyordu.

Ertesi sabah oraya Atatürk geldi. Daha o zaman Atatürk başkumandan değildi. Oraya geldi. Öyle mütebessim ve sakin bir çehresi vardı ki. «Ne telâş ediyorsun, dedi. Şimale, bilmem nereye çekilirsin, oradan içeriye alır boğarız biz bunları» dedi. Hepimize bir ümit geldi ve adeta bir zafer kazanmış gibi olduk. İsmet Paşa da derlendi, toparlandı ve işte onun üzerine biz askeri öbür tarafa geçirdik. Bu bir hezimetti. Fakat Atatürk Ordunun başında değildi. Meclis başkanıydı. Sıfatı o idi. Meclis istemiyordu, Atatürk'ün Ordunun başına geçmesini, fakat Fevzi Paşa ile arası çok iyiydi. Fevzi Paşa Genel Kurmay Başkanıydı. Burada otururlardı. Eski bir ziraat mektebi vardı. Orası askerlerimizin, zabitelerimizin oturduğu bir yerdi. Atatürk her gece oraya gelir, bir küçük odada Fevzi paşayla karşı karşıya, harita üzerinde askerî harekâtı izlerdi. Biz de ekseriya akşamları kendisini yalnız bırakmamak isterdik. Çünkü sabaha kadar telgraf başında harekâtı takip ederdi, aşağıda telgraf vardı. Zabit gelir, daima, saati saatine, şu şurada, bu burada diye kendisine mütemadiyen bilgi verirdi. Atatürk de «Falan paşayı çağırın bana, filan paşayı çağırın» diye sahra telefonları ile emirler verirdi. Arasıra da böyle ızdırab çeken bir adam gibi burasını tutardı, o vakit böbrek hastalığı vardı Atatürk'ün. O arbede de böbrek hastalığı vardı. Sıkı bir tedavide bulun-

ması lâzım geldiği halde sabaha kadar orada otururdu. Doktorlar sıcak suya girsin demişler kendisine. Sıcak suya girmek için orada banyo yok. İşte tenekeden, me- nekeden bir banyo yapmışlar, oraya yatırıldardı. İki-üç neferi vardı yanında. Zaten başka kimse yoktu. Nefer- ler sıcak suyu taşırlar, sıcak su yaparlar, getirirler, biraz açılırdı. Ondan sonra da Meclise gidip lâf anlatması lâ- zım gelirdi.

Mecliste «Sen kendin geç ordunun başına, sen ken- din geçmelisin,» diye ısrar ettiler. Nihayet Atatürk or- dunun başına geçti. Ben de kendisinden rica ettim. «Be- ni burada yalnız bırakmayın. Ben Ordunun arkasında kalamam» dedim. Atatürk Cepheye gittikten birkaç za- man sonra İsmet Paşa beni resmi bir telgrafla çağırdı. Zaten Cephe gelmiş Polatlı'ya. Hatta bazı sakin geceler top seslerini işitirdik. Orada aynı zamanda benim gibi sivil olarak Yusuf Akçora adında bir türkçü vardı. Bir de Halide hanım, biz üç kişiydik sivil olarak. Benim git- tiğimden hemen sonra düşman çekildi. Yani, benden korktuğu için değil elbette, artık dayanamıyacak hale gelmiş olmalı. Askerler anlatırlardı, savaş tarihinde 22 gün süren meydan muharebesi yokmuş. Polatlı önündeki meydan muharebesi 22 gün sürdü. Düşman çekilirken ne var ,ne yok çizmesinin altında ezmiş, yıkmış, yakmış. Bunları da sonradan öğrendik. Biz orada üç muharririz. Bize bir kâtip, bir de zabıt verdiler. Bütün köyleri dolaş- tık, not aldık. Geceleri de oturur notlarımızı yazardık.

İşte Atatürk'ün o kıvranarak, memleket ızdırabı ile, memleketi kurtarmak gayretiyle nasıl çalıştığı hep göz- lerimin önündedir. O akşam eğer elimden gelseydi boy- nuna sarılıp «Bizi affet» derdim.

Topuz — Sizin İnönü ile de yakın ilişkileriniz ol- du...

Karaosmanoğlu — İsmet Paşa Atatürk'ün en sadık arkadaşıdır. Bazıları hâlâ şöyle diyorlar: «İsmet Paşa olmasaydı Atatürk bütün bu büyük işleri görebilir miydi?» Göremezdi? Niçin? Çünkü Atatürk büyük adamdı, şuydu, buydu, ama muntazam, hergün sabahleyin filân saatte masasının başına oturur, filan saate kadar çalışmazdı. Bu intizama girmemişti. Çünkü böyle bürokratik bir iş görmesi için fazla büyük adamdı. Halbuki İsmet Paşa muntazam çalışan, herşeyi ve orduyu yapan adamdır. Ordu yoktu burada, ben geldiğim vakit çeteciler vardı, meteciler vardı, sonra beş-on zabıt vardı, bilmem ne vardı, birkaç yüz yüksek rütbeli subay vardı. Neyse işte ondan ibaretti. İsmet Paşa muntazam çalışırdı. Hiç kimse Atatürk'e onun kadar hizmet edemezdi. İsmet Paşa'nın bence kusuru çok müteredit oluşu idi. Sonra İsmet Paşa ile Atatürk arasındaki fark şu idi: Atatürk karar verir icra ettirirdi. İsmet Paşa'nın karar vermesi için, uzun bir müddetin geçmesi lâzımdı. İnönü çünkü daima büyük bir kumandanın yanında çalışmaya alışmış adamdı. İnönü Atatürk'ün Erkan-ı Harbiyesiydi yani, emir adamı değildi. Emir adamı olmak için, ne bileyim, tereddütsüz adam olmak lâzımdır. İnönü tereddüt içinde bir adamdı.

Topuz — Sayın Karaosmanoğlu, son Kıbrıs olayları Türkiye ile bazı ülkeler arasındaki ilişkilerin yeni bir açıdan ele alınmasına sebep oldu. Sizce bunun kültürel ve ideolojik sebepleri var mı?

Karaosmanoğlu — Önce şunu söyleyeyim, bu Avrupa basınının bir hücumu vardır, orduların hücumundan daha beterdir. Manen bitirir insanı. Bir, sermayenin hücumu, bir de bu. Şimdi radyolar var, televizyonlar var, büsbütün dram haline sokuyor durumu.

Şimdi gelelim sorunuza, Efendim kültürel sebepler

şu: Taa yüzyıllardan beri Yunanlılar, bu Yunanlı denilen Rumlar, eski Yunan medeniyetini kuranların torunları olduklarını sanarlar. Halbuki tarihi dikkatle okuyanlar görürler ki o eski Rumlardan, o eski Yunanlılardan Platon, Sokrat v.s. gibi ilim adamlarından kalma olan Yunanlılardan eser kalmamıştır. Bunlar Romalılar tarafından esir edilmiş ve kamçı altında, sopa altında insanlıktan çıkmış olanların çocuklarıdır. Bunlar adalara dağıtılmışlardır. Niçin «Yunanlı» demiyorlar, «Rum» diyorlar. «Rum» demek «Romalı» demektir. Grek, Roma'nın üsera döküntüsüdür. İçlerinde zenciler bile vardır. Sonradan rengi değişmiş zenciler bile vardır. Aslen Yunanlı olan o Perikles'ler, Merikles'ler zamanında Homeros'lar zamanında aslen Yunanlı olanlardan asla eser yoktur. Bunu takdir etmez Avrupalılar. Orada Yunanlılara hiç kimse kötü bir gözle bakmaz. Birinci Dünya Savaşından sonra Yunanlıları, ben artık orasını tamamiyle biliyorum, çünkü Avrupa'daydım ve yapılan kongrelerde Yunanistan'ı teçhiz edip onlara her türlü yardımda bulunan para ile, silâh ile her türlü yardımda bulunup bizim üzerimize saldırtanın Fransız hükümeti ile İngiliz hükümeti olduğuna kat'i kanaatim vardır.

Topuz — Evet Sayın Karaosmanoğlu, 66 yıllık tecrübelerinizle bugüne ışık tuttunuz. Size teşekkür ederim. Daha uzun yıllar başarılar ve sağlık dilerim.

Karaosmanoğlu — Hamdolsun. Ben de size teşekkür ederim, bana bu hakikatı bir defa olarak söylemek fırsatını verdiniz.

Topuz — Sağolun...

